

Arhivska zapuščina Antona Sedeja

Judita Šega

Antona Sedeja sem osebno spoznala poleti 2011, ko je v Zgodovinskem arhivu Ljubljana, Enota v Škofji Loki, pregledoval povojno občinsko gradivo, predvsem zapisnike Krajevnega in Občinskega ljudskega odbora Železniki, in dokumentacijo o industrializaciji domačega kraja. Še posebno sta ga zanimali tovarni Tehnica in Niko, kjer je tudi sam preživel nekaj službenih let. V arhiv je prišel večkrat in vsakič je stekel prijeten pogovor, saj je bil dober poznavalec lokalne zgodovine, njen raziskovalec in zapisovalec ter dolgoletni sodelavec Železnih niti, za katere je pripravil vrsto zanimivih prispevkov. Kar ni zapisal z besedo, je njegovo izurjeno oko ujelo na filmski trak in vsaj še za nekaj časa iztrgalo neizbežni usodi minljivosti in pozabe. Lahko sem le slutila, da je Anton Sedej človek številnih talentov in vsestransko aktiven v domačem kraju, že od prej pa sem vedela, da je bil vrsto let tajnik Počitniške skupnosti Železniki, ki je imela v času moje mladosti prostore v Škofji Loki in katere arhivsko gradivo bi moral prevzeti zgodovinski arhiv. Srečanje v arhivu

je bilo tako odlična priložnost, da končno izvem za usodo iskanega arhivskega gradiva, za katerega se je nato izkazalo, da je bilo vse skozi v dobrih rokah in skrbno varovano, sprva v pisarni v Škofji Loki, nato na Sedejevem domu v Železnikih. Na podlagi tega gradiva je ravno v tistem času pripravljaj pri-spevek o delovanju skupnosti in počitniškega doma v Portorožu, ki je izšel v Železnih nitih leta 2015,¹ žal že po njegovi nenadni smrti.

Ko se za vedno poslovil človek, kot je bil Anton Sedej, naenkrat zazeva globoka praznina povsod, kjer je bil aktivno udeležen, ostane pa po navadi bogata arhivska zapuščina, ki jo čaka različna usoda – lahko ostane pozabljen v omarah, po kletah in na podstrešjih in jo sorodniki čez leta zavržejo ali pa najde pot v pristojni zgodovinski arhiv, kjer bo strokovno urejena in popisana v bodoče na voljo raziskovalcem in drugim uporabnikom. Slednje velja tudi za Sedejevo arhivsko zapuščino, ki je ob pomoči njegovega prijatelja in sokrajana Andreja Bogataja zdaj trajno shranjena na policah škofje-

loške enote Zgodovinskega arhiva Ljubljana, za kar se mu v imenu arhiva najlepše zahvaljujem. Prav tako tudi gospe Tereziji Sedej za pripravljenost, da izroči možovo arhivsko zapuščino, in za izkazano gostoljubnost.

Arhiv je gradivo Antona Sedeja prevzel februarja 2017. Čeprav smo pričakovali, da ga bo veliko, nas je količina vseeno presenetila, saj ga je bilo toliko, da je zanj zmanjkalo prostora v prtljžniku in na zadnjih sedežih avtomobila, in ga je del pripeljal v Škofjo Loko še Andrej Bogataj. Gradivo ob prevzemu ni bilo odbrano in popisano, bilo pa je po tematski skrbno odloženo v registratorje in mape. Njegov končni obseg – 39 registratorjev, 63 map, 3 fotografski albumi in 2 knjigi – se je pokazal šele potem, ko smo ga v arhivski sortirnici razporedili po vrsti. Pri tem smo opazili, da ne gre le za gradivo Počitniške skupnosti, ampak še dveh drugih društev, kjer je bil Anton Sedej nekaj časa tajnik oziroma predsednik, ter zbirko najrazličnejših prispevkov o kovinarstvu, Železnikih in Selški dolini, ki jih je našel v Digitalni knjižnici Slovenije (dLib) in na svetovnem spletu. V postopku strokovne obdelave smo tako, glede na ustvarjalce prevzetega arhivskega gradiva, oblikovali tri arhivske fonde in eno zbirko, ki nosijo naslednje oznake:

- SI_ZAL_ŠKL/0447, Počitniško društvo Škofja Loka s predniki, 1964–1994,
- SI_ZAL_ŠKL/0448, Turistično društvo Železniki, 1963–2012,
- SI_ZAL_ŠKL/0449, Prostovoljno gasilsko društvo Železniki, 1952–1998,
- SI_ZAL_ŠKL/0450, Zbirka Antona Sedeja, Železniki, 1846–2012.

Najobsežnejši med njimi je fond Počitniške skupnosti Železniki, kasneje Počitniškega društva Škofja Loka. Nastal je med letoma 1964 in 1994 in je ob prevzemu obsegal 30 registratorjev, 59 map, 3 fotografske albume in 2 knjigi v skupnem obsegu 3,60 tekočih metrov (tm). Fond je zaradi velike količine gradiva trenutno še v strokovni obdelavi, ki vključuje pregledovanje, urejanje in popisovanje arhivskih enot ter izločanje duplikatov, konceptov in druge

Del Sedejeve arhivske zapuščine po prevzemu v škofje-loško enoto Zgodovinskega arhiva Ljubljana. Foto: Judita Šega

dokumentacije, ki nima značaja arhivskega gradiva. Urejevalna dela vključujejo tudi odstranjevanje plastičnih map, kovinskih sponk in mehanizmov ter menjavo tehnične opreme, saj arhivskega gradiva dolgoročno ne shranjujemo v registratorjih, ampak ga preložimo v arhivske ovoje iz brez kislinkega papirja in vložimo v arhivske škatle. Končni obseg gradiva bo zato znan šele po zaključku urejevalnih del in bo nekoliko manjši kot ob prevzemu.

Počitniška skupnost Železniki je bila formalno ustanovljena 13. decembra 1960, dve leti po tem, ko so znotraj kovinarske zadrage Niko Železniki, ob sodelovanju z Občinskim ljudskim odborom Železniki, zaživela prizadevanja za organizirano letovanje delavcev na morju. Leta 1968 je postal njen predsednik Anton Sedej, ki je zaslužen, da je ostalo njeno gradivo dobro ohranjeno in v zavidljivem obsegu. Najstarejši ohranjeni dokumenti v fondu so nastali med letoma 1964 in 1966. Gre za prejete dopise Turističnega društva za Selško dolino in evidenco oddajanja turističnih sob. V ta čas datirajo tudi prvi zapisniki Upravnega odbora Počitniške skupnosti Železniki (1964–1978), ki jim v nadaljevanju sledijo zapisniki Izvršnega in Nadzornega odbora

Počitniškega društva Škofja Loka in občnih zborov (1982–1993). Precej je gradiva o ustanavljanju Občinske počitniške skupnosti Škofja Loka, ki so si jo ob koncu sedemdesetih let prejšnjega stoletja zamišljali kot samoupravno interesno skupnost, vendar v takšni obliki ni zaživela nikoli. Veliko je tudi razne finančne, kadrovske in gradbene dokumentacije. Tako so npr. za posamezna leta ohranjeni zaključni računi društva, inventurni popisi, računske priloge in pogodbe s honorarnimi sodelavci. Zelo bogata je dokumentacija o gradnji počitniškega doma in bungalovov v Strunjanu. V celoti so ohranjeni gradbeni načrti (1983–1988), zapisniki gradbenega odbora (1983–1989), dovoljenja in soglasja (1982–1986), predračuni in računi, zapisniki in pogodbe z izvajalci gradbenih del (1985–1987) ter trije albumi Sedejevih fotografij o gradnji bungalovov (1985). Sedej je kot dolgoletni tajnik skupnosti/društva vodil tudi zelo natančno evidenco investicij v počitniškem domu v Portorožu in dotacij, ki so jih za obstoj in delovanje doma nakazovale članice Počitniške skupnosti. Del dokumentacije se nanaša tudi na zavarovanje počitniških objektov in sodni spor s portoroškim sosedom S. Norčičem. Za marsikoga nostalgичen spomin pa bodo vzorčno ohranjeni razporedi dopustnikov, ki so koristili storitve Počitniške skupnosti/društva v letih 1970 in 1988–1992.

Bilo jih je res veliko, saj do Portoroža in Strunjana ni bilo daleč, sindikalne cene so bile ugodne, dobra družba pa vedno zagotovljena. Polno zasedenost počitniških objektov potrjujejo statistična poročila, ki so ohranjena za obdobje od leta 1986 do 1993, ko se je zgodba sindikalnega turizma, ki jo je s svojim delom aktivno soustvarjal Anton Sedej, zanj zaključila. Z dokumentacijo o primopredaji počitniških domov v Strunjanu in Portorožu leta 1993 se tudi konča gradivo, odloženo v arhivskem fondu Počitniškega društva Škofja Loka s predniki, o čemer je Anton Sedej obširno pisal v prej omenjenem članku.

Drugo društvo, kjer je Anton Sedej aktivno sodeloval, je bilo Turistično društvo Železniki. Bil je med njegovimi ustanovnimi člani in v dveh obdobjih njegov tajnik; prvič med letoma 1963 in 1966, nato ponovno v začetku devetdesetih let preteklega stoletja. Bil je tudi med pobudniki prireditve Čipkarski dan, ki je z leti prerasla v večdnevno turistično in kulturno prireditev. Ko je leta 1988 grozila nevarnost, da jo bodo ukinili, je z novimi idejami in zanosom pripomogel, da se je obdržala in velja danes za najbolj prepoznavno turistično prireditev v Železnikih.

Gradivo Turističnega društva Železniki (1963–2012) je bilo ob prevzemu shranjeno v petih registerjih, v skupnem obsegu 0,3 tm. Gradivo ni bilo odbrano in popisano, njegovo vsebino smo lahko v

Spisovna dokumentacija Počitniške skupnosti Železniki pred urejevalnimi deli. Foto: Judita Šega

grobem razbrali le iz zapisov na hrbtističnih registratorjev. Urejevalna dela smo opravili v arhivu, kjer smo izdelali tudi nadroben arhivski popis, gradivo opremili z novo tehnično opremo in vložili v arhivski škafli. Med urejanjem smo izločili dvojnike in multiplikate, razne koncepte zapisnikov in dopisov, ki so sicer ohranjeni v tiskani obliki, in nepotrebne fotokopije. Gradivo ni kompletno, ker vključuje le del dokumentacije, nastale v obdobjih 1963–1971 in 1988–2012. Gre v glavnem za gradivo, ki ga je Anton Sedej aktivno soustvarjal kot društveni tajnik oziroma ga je prejel kot društveni član. V arhivu si želimo, da bi v prihodnje v sodelovanju s Turističnim društvom Železniki prevzeli še ostalo manjkajoče arhivsko gradivo in fond v celoti ohranili za bodoče rodove.

Pri urejanju arhivskega fonda Turističnega društva Železniki smo gradivo razdelili v pet tematskih sklopov. V prvem je shranjeno gradivo iz začetnega obdobja delovanja društva, ki vključuje elaborat o zgodovini turizma v Selški dolini in najnujnejših potrebah za njegov razvoj (1963), zapisnike in poročila občnih zborov (1963, 1964), zapisnike rednih sej upravnega in nadzornega odbora (1963–1965), delovni plan društva za obdobje 1964–1970, sedemletni plan razvoja turizma v Železnikih (1964) in razne druge drobce iz tega časa. Drugi sklop obsega gradivo Čipkarskih dni v Že-

leznikih. Gradivo ni popolno, saj je ohranjeno le za 1.–4., 6., 9., 26.–29. ter 40.–50. Čipkarske dneve in še za te ne v celoti. Še najbolj popolna je dokumentacija prvih treh Čipkarskih dni (1963, 1964, 1965) in 26. Čipkarskega dne (1988), ki ga je društvo pripravilo skupaj z Gasilskim društvom Železniki ob njihovi 90-letnici delovanja. Med gradivom so dokumenti organizacijske in finančne narave, vabila, programi prireditev, otvoritveni govori, tekmovalni klekljarski vzorci, priložnostne kuverte, primerki priznanj in časopisni članki o prireditvi. Za obdobje po letu 2002 so ohranjena le vabila, programi in posamezni časopisni članki, ki jih je Sedej shranil za svoj arhiv. Tretji sklop vključuje sejno gradivo upravnega in nadzornega odbora društva iz let 1990 in 1991, ko je bil njegov tajnik ponovno Anton Sedej, in gradivo treh prireditev (izlet v Strunjan, silvestrovanje in dedek Mraz), ki jih je društvo organiziralo v letu 1990. Sledijo razni zgodovinski in spominski zapisi o Turističnem društvu Železniki in čipkarstvu, ki so nastali večinoma za potrebe Čipkarskih dni ter zapisa Pesmi nočnega čuvaja in Pesmi o plavžu. V zadnji sklop gradiva so uvrščene fotografije in tiski. Sklop uvajajo Sedejeve fotografije čipkaric iz leta 1965, sledijo različni časopisni članki o čipkarstvu v Železnikih, vizitka društva, turistični prospekti Selške doline in Železnikov, zgibanka o stoletnici čipkar-

Čipkarice v
Železnikih
leta 1965.
Foto: Anton Sedej

ske šole (2007) in prva številka glasila Plavž (1988). Fond trenutno obsega 2 arhivski škatli gradiva (0,2 tm) in je prosto dostopen za uporabo.

Med arhivsko zapuščino Antona Sedeja so bile tudi tri mape gradiva Prostovoljnega gasilskega društva Železniki (1952–1988) v skupnem obsegu 0,1 tm. Tudi ta fond ob prevzemu ni bil popisan in smo šele po končanih urejevalnih delih v arhivu ugotovili, da se nanaša v glavnem na čas, ko je bil Anton Sedej predsednik društva (1984–1986) oziroma ko je izvajal hišniško službo v gasilskem domu na Racovniku (1969–1980). Iz sredine osemdesetih let so ohranjeni vabila, sejni zapisniki, poročila za občni zbor, evidenca članstva in dnevnik orodišča. Poleg naštetega so v fondu še pristopna izjava Gasilskega društva Železniki k Slovenskemu gasilskemu muzeju (1974), dve brošuri, izdani ob 80- in 90-

letnici društva, plakat in vabila na prireditve ob 80-letnici ter album fotografij s tega dogodka (1978), časopisni članki o društvu (1978–1997) in nekaj Sedejevih osebnih dokumentov, povezanih z njegovim delovanjem v gasilski organizaciji. Najstarejši dokument v fondu je odločba Okrajne gasilske zveze Kranj iz leta 1952. Fond bi radi v prihodnje dopolnili z gradivom, ki ga še hrani Prostovoljno gasilsko društvo Železniki. Društvo deluje v javnem interesu in je po arhivski zakonodaji ustvarjalec javnega arhivskega gradiva ter s tem zavezanec za oddajo tega pristojnemu arhivu. Hvaležni bomo, če se bodo k oddaji društvenega gradiva odzvali tudi morebitni posamezniki, ki so sodelovali v organih društva, predvsem kot predsedniki, tajniki ali blagajniki in morda še hranijo doma del društvenega arhivskega gradiva, ki je ostal pri njih, ko so končali

Skupina gasilcev ob praznovanju 80-letnice Prostovoljnega gasilskega društva Železniki (1978). V ozadju gasilski avto in društveni dom na Racovniku. Foto: Anton Sedej

funkcijo.

Ljubiteljskim in poklicnim raziskovalcem lokalne zgodovine Selške doline pa bo v veliko pomoč Zbirka Antona Sedeja (1846–2012), ki obsega 3 arhivske škatle (0,3 tm) in smo jo, podobno kot ostalo gradivo, prevzeli nepopisano, vendar smiselno urejeno v štirih registratorjih in eni mapi. Ob urejevalnih delih v arhivu smo ohranili prvotno ureditev in poimenovanja posameznih tematskih sklopov, izločili smo le dvojnike gradiva in izdelali podroben arhivski popis. V prvem delu zbirke so zbrani razni zgodovinski in časopisni zapisi o kovinarstvu v Železnikih v obdobju od leta 1947 do 2012; večina se nanaša na razvoj podjetja Niko, posamezni sestavki tudi na tovarni Iskra-Elektromotorji in Tehnica. Najstarejša med njimi je v verzih zapisana Kovinarska kronika avtorja Toneta Fajgla iz leta 1950. Sledijo ji spominski zapisi, govori in časopisni članki ob pomembnih obletnicah kovinarstva v Železnikih (1956–2006), ki so jih prispevali Peter Polajnar, Lojze Žumer in novinarji Gorenjskega glasa. Slednji so tudi avtorji prve številke Železnikarskega glasa (april 2006), ki je prinesla vrsto prispevkov o kovinski industriji v Železnikih in se je ohranila tudi v Sedejevi zbirki. Dodani sta še publikaciji Iskra v Železnikih (1981) in Železniki – 40 let (1986), nekaj fotografij iz tovarne Niko z začetka petdesetih let in s praznovanja 25-letnice podjetja (1971), prva številka tovarniškega glasila Mi (1986) in zapis o nakupu strojev – avtomatov od inženirja Josipa Bonclja (1969).

Osrednji del zbirke tvorijo članki iz strokovnih revij in starejših časopisov, ki jim je skupno nanašanje na Selško dolino in bližnjo okolico in jih je avtor zbirke našel na portalu digitalne knjižnice (dLib) ter na svetovnem spletu. Snovalec digitalne knjižnice se je zahvalil v mnenjih uporabnikov, kjer je leta 2012 zapisal: "Vsem, ki se trudite in sodelujete pri portalu dLib.si, se iskreno zahvaljujem za tako vestno in zgodovinsko natančno ter pestro predstavitev vsebine. Anton Sedej." Najstarejši zapis v tem delu zbirke govori o prodaji oziroma oddaji v zakup barvarske obrti v Podbrdu, objavljen je bil 12. januarja 1846 v Kmetijskih in rokodelskih

novicah. Isti časopis je v tem letu prinesel še novici o požaru v Železnikih in škodi, ki jo je povzročil fužinarju Jakobu Globočniku. Vrsto zanimivih prispevkov je objavil Dom in svet, v katerem so bralci leta 1892 brali prispevek A. Koblarja o Železnikih, tri leta kasneje o velikem oltarju v tamkajšnji župnijski cerkvi in leta 1934 zapis legende o Mariji s Prtovča J. Lovrenčiča. Tudi Ilustrirani Slovenec je v dvajsetih letih preteklega stoletja večkrat objavljал fotografije iz Škofje Loke, Selc in Železnikov, o Krekovi koči na Ratitovcu ter o vidnih selških rojakihi, mdr. dr. Janezu Evangelistu Kreku, kateremu je leta 1927 posvetil posebno številko. Tedenske slike so leta 1932 objavile nekrolog Jakobu Dermoti, Vrtec pa leta 1937 zapis o izletu na Ratitovec. Med časopisnimi članki novejšega datuma so zapisi o pomembnih osebnostih iz Selške doline (Globočniki, Žumri, J. Šolar, A. Hribar-Korinjski), ki so izšli leta 2000 v Gorenjskem glasu v obliki podlistka. Med (poljudno)znanstvenimi članki prevladujejo zapisi, objavljeni v Kroniki, časopisu za slovensko krajevno zgodovino, Glasniku SED in Loških razgledih. Iz Kronike sta v zbirki ohranjena članka J. Gašperšiča o železarjenju v fužinah pod Jelovico v 19. stoletju (1963) in A. Hribar o nastajanju meščanstva v slovenskem prostoru na primeru družine Demšar iz Železnikov (2009), iz Glasnika SED pa članek T. Pavšič o fužinarski rodbini Globočnik (2007). Daleč največ člankov pa najdemo v Loških razgledih, saj skoraj ni številke, da v njej ne bi bil objavljen vsaj en prispevek, posvečen Selški dolini, njeni preteklosti, naravni in kulturni dediščini in vidnim posameznikom, ki so zaznamovali ta prostor. V Sedejevi zbirki so odloženi kronološko po letu izida. V nadaljevanju sledijo trije zapisi T. Velikonje o dogodkih med drugo svetovno vojno na Škofjeloškem, ki jih je objavila revija Zaveza, in dva zapisa iz Reporterja. Poseben sklop Sedejeve zbirke obsegajo biografski sestavki o Antonu Koblarju, dr. Janezu Evangelistu Kreku, Otonu Vrhuncu - Blažu Ostrovrharju in Francetu Svetličiču (župniku v Sorici), objavljeni v enciklopediji, biografskem leksikonu in drugi strokovni literaturi. Za marsikoga zanimivi bodo dokumenti o

KMETIJSKE IN ROKODELSKE NOVICE, 4. 3. 1846, LETNIK 4, ŠT. 9.

AVTOR: J. DEMŠAR

36

Vže od leta 1818 stoji v Gradiški terdó ograjena in prostorna tamnica, takim zločincem (hudodelnikom) pripravljena, ki na več, ko deset let obsojeni so. Ona zamore 250 takih prestopnikov sprejeti. V tem strahotnim stanju imamo sadaj 219 jetnikov možkiga in ženskiga spola. Oni bi si bili v svoji domaći lahko potrebne hrane (živeža) in obleke častno zaslužili, in odjarmeni ostali; ali ker svoji gosposki niso bili pokorni, so dušnim pastirjem herbet obracali, in po pregrešnih potih hodili, so postali ljudomorci, razbojniki, požigavci, — z eno besedo hudodelniki in prestopniki božjih in človeških zapovedi, dokler niso vloženi in kakor nekrotka živina zvezani, v to tamnico prignani bili. Bog ne spi. Po delih plača! Za svoje nočne dela prejeli so tamnico; — za pomočno hitro in dolgo koračenje sadaj v tesnih železih prekratko postopavajo; — za lomljenje ključavnic, vrat, okni i. t. d. so zaperti pod železnimi in nerazbitljivimi vrati.

Na zgorej dano prašanje: od kod so? le težko izustim žalosten in terdó odgovor, da so nekteri iz med njih prebudi Korošci, Štajarci, Krajci, Istrijanci, Dalmatinci, Tirolci i. t. d. večidel vsi Slovenci! Oh! Slovenci, Slovenci, ki ste lenosti povdani, ki naše vlahane Slovence v hudodelih nasledujete, ki v nočnih tamnicah okoli se klatite, vstavite svoje koračenje po grešnih stezah, dokler se prepozno ni. Ako tega opominjevanja sadaj razumeti nečete, ga boste sem prignani, gotovo, tode prepozno razumeli. V ti tamnici boste spoznali, da lenost, mati zlosti in nesreče, je tudi mačeha vsake kreposti.

Res je, da je ta tamnica v Gradiški na naj bolj zdravim mestu, da je v nji prezdrava voda, da imamo v tem kraju prav zdrav zrak; da so jetniki dosti dobro oblečeni, zadosti z živežem preskrbljeni (hranjeni); da bolni imajo v bolnici ranarnika, lekarja in vso pomoč; ali dajte jim tudi kraljeve preizbrane piče, ne bojo se vpitali, ampak od dne do dne bodo bolj mišni in suhi, dokler od notranjega červa duše grizeni in pregrizeni ne umerjejo.

Zavoljo tega od gori rečeniga leta do današnjega dneva, broj (število) vseh vlahanih mrtvih Slovencev znese 404, katerih kosti v Laških grobih gnijó.

Oh, de bi smert grešnikov oglas njih življenja ne bila!

J. V. ž. i. d. *)

Zalostna pustna zgodba.

V vasi Šk. na Dolenskim je bilo 9. dan Svečana imenitno ženitvanje. Ko se noč naredi, pridejo fantje iz dveh nasprotnih vasi na prežo ali voglarit, kar je gerda navada na kmetih. Fantje iz obeh vasi so si že pred žugali prepetali se. Ko je bilo že zlo tamno, se fantje snidejo okoli hiše, v kateri so ženitavci veseli vkup zbrani svatovšino obhajali. Vsak svoj kol v rokah se fantje zdaj na boj pripravijo, in ravno mislijo se vdariti, kar fantje manjši vasi vidijo, de jih je premalo, zato vbeignejo in vsakteri se skrije kamur more. Nekaj se jih skrije v sosedno hišo; pod klopi in pod mizo so zlezli, de bi ne bili tepeni. Premagovanci hitijo za njimi v hišo, najdejo tam soseda, ki ni bil ne per ženitnini, ne per voglarenji, in ki je le na večer prišel sem vas, ker so per tisti hiši ravno sivec (znidarje) imeli. Serditi fantje v hišo pridejo, kar nedolžniga soseda začnejo poglavi mahati in ga na tla pobijejo, ker ga niso poznali, in so menili,

*) Lepa hvala, visokočastitljivi gospod, naj Vam ho za pričetju krepki stotavek, kteriga bodo ljudomili bravci Novic gotovo razglasovali, de bo sel jek (Echo) Vasiga opominjevanja od mesta do mesta, od vasi do vasi. Vredništvo.

de je eden iz med njihovih nasprotnikov. Revez nedolžin omedli, na tleh leži, se nič ne zavé, njegova kri teče po hiši de je strah, in zdaj še eden sovražnikov gre in ga z kolom vdari po glavi. Drugi dan je revež umrl. De bi to gerdo voglarenje ali prezanje per ženitninah skorej vstavili in tolikim nesrečam konec storili!

Žalostna pergodba v Železnikih.

Zopet je neusmiljeni ogenj s strašno močjo po Železnikih razsajal, in veliko veliko ljudi ob vse njih premoženje, ja marsikako družino clo ob njih oblačilo perpravil. Okoli ene po polnoči 19. pretečeniga mesca zasviga plamen v zgornjim koncu Železnikov okoli ene stale, brez de bi kdo vedil kakó, skače od burje preganjan, gorečimu petelinu enak, od strehe do strehe, odpira vedno širokejši svoje goreče žrelo, ne dela razločka ne med visoko hišo premožniga, in ne med nisko bajtico ubogiga terpinca, ja marsiktero polže noter do tal. Strašno je bilo pogledati, goreče morje plamena, iz kteriga so se tamni oblaki zadušljiviga dima kadili. 40 hiš in 50 kovačnic z velikimi zalogami oglja i. t. d. je pogorelo. Hvale vredno je bilo perzadevanje in trud nasiga kaplana gosp. Florjana Muleja, Frančeta Prezelná, Pavla Klopčiča, treh Bogatajev in tesarskiga palirja iz Češence, kterim se imamo posebno zahvaliti, de je nekoliko hiš gornjiga konca (Gorenkonca), naš celi srednji del (Terne) in celi spodnji konec (Racovnik) škode ognja obvarovan ostal. Hvala bodi Bogu, de so že vender ljudje enkrat dobroto bratovšnje sv. Florjana spoznali! Razun 6 ali 7 hiš so bile vse zavarovane. *) Velika pomoč sicer, vunder so ubogi cvekarji v posebno veliki nadlogi, ki so ob vse prišli in še clo ob zaslužek za dalji čase zavoljo pogorelih kovačnic. Ubogi pogoreli bodo tedej vsaki mili dar, kteriga jim bo dobrotljiva roka podelila, z hvaležnim srcem sprejeli. **)

Selezniške 22. dan Svečana 1846. J. Demšer.

Vganjka.

Ktero žito ima nar manji kup?

Znajdba vganjke v poprejšnjim listu je:
Pred 8 leti.

*) Hiše so večidel vse pri naši Graški bratovšnji zavarovane: gosp. Jakob Globočnik in gosp. Jožef Gasperin sta pa imela svoje ognjiša in zaloge oglja pri Terzaski asekurancii (Assicurazioni generali Austro-Italiche) zavarovane, ktera jima je koj po ognju (komej je 5 dni pretéklo) po gosp. Jožefu Zeuniku, velikim opravniku za Krajsko deželo, 1500 gold. precejenjene škode povernila. Lepa in nagla pomoč, očitne hvale vredna!

**) Ljubljanska mestna gosposka je koj po oznanjenj nesreči Ljubljancane naprosila, de bi pogorelim na pomoč prihiteli, že je precej milodarov prejela. Vredništvo.

Žitni kup.	V Ljubljani		V Krajuju	
	28. Svečana,		23. Svečana,	
	gold.	kr.	gold.	kr.
1 mernik Pšenice domače....	1	59	2	5
1 » » banaske.....	2	11	2	10
1 » Tursice.....	1	15	1	16
1 » Sorsice.....	—	—	1	43
1 » Reži.....	1	36	1	42
1 » Jecmena.....	1	20	1	22
1 » Prosa.....	1	11	1	17
1 » Ajde.....	1	2	1	5
1 » Ovsá.....	—	51	—	52

Vrednik Dr. Janez Bleiweis. — Natiskar in založnik Jožef Blaznik v Ljubljani.

Del Sedejeve arhivske zapuščine po končani strokovni obdelavi v arhivu.

Foto: Judita Šega

legendi in gledališki igri Turški križ. Gradivo obsega fotokopijo dramskega besedila, časopisno notico o njegovem izidu v knjižici (1910), Svetličičevo pesem z istim naslovom (1861), turistični prospekt in brošuro Turški križ nad Podbrdom (2012) ter album Sedejevih fotografij od tam (2012). V nadaljevanju sledijo štirje zgodovinski in spominski zapisi o Železnikih, med katerimi naj omenim predvsem dva: Spomini na bivanje in delo v Železnikih 1920–1924 nekdanjega železnikarskega učitelja H. Klavore in Priprave na množični odhod v NOV letnikov 1923–1925 iz Železnikov in okolice v začetku januarja 1943 avtorja M. Šmida - Drznega (1989).

Tretji sklop zbirke je avtor podnaslovil Selška dolina z okolico in gradivo razporedil po območjih župnij Železniki, Selca, Dražgoše, Sorica in Zali Log. Med tem gradivom najdemo dokumente, ki so večinoma verske vsebine, oziroma se navezujejo na delovanje katoliške cerkve ali pomembne dogodke v kraju. V ta sklop je Sedej mdr. uvrstil svoja zapisa o hoji za zvonce na božični večer in o organistki Mariji Lotrič, ki ju je objavil v Železnih nitih, zapise in

podobice o duhovnikih ter članek o požigu cerkve v Železnikih leta 1944. Z območja župnije Selca sta v zbirki ohranjeni brošura ob blagoslovitvi novega župnišča (2000) in posebna številka vaškega glasila, ki je izšla ob odprtju nove šole (1982). Z območja župnije Dražgoše so zapisi o 100-letnici Lojzetove kapelice, resnici o dražgoški bitki ter osebno pričevanje J. Pintarja o medvojnem begu iz Dražgoš, z območja župnije Zali Log pa kratek kronološki zapis o njej. Sedej je posebej zbiral tudi gradivo o poplavih v Železnikih in ljudskem pevstvu ter vaškem posebnem Francu Vidmarju - Pustotniku. V zbirki so ohranjeni njegova pesem Selška železnica in dva članka o njem. V zadnjem delu Sedejeve zbirke je še nekaj nekrologov in priložnostnih zapisov, ki so nastali ob različnih obletnicah, ter razni drobci arhivskega gradiva, ki smo jih razvrstili in popisali šele v arhivu. Med njimi so novoletna kolednica, pesmi v čast sv. Frančišku Ksaveriju, razlaga imena morajna, seznam rezbarjev iz Selške doline in njihovih del, vabila na razne prireditve in podobno. Vse naštetu gradivo je strokovno urejeno, podrobno popisano in prosto dostopno za uporabo.

Opombe:

¹ A. Sedej: Počitniški dom Gospodarskih organizacij Selške doline v Portorožu, v: *Železne niti* 12, *Železniki* 2015, str. 333–362.